

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor tanárhoz** (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Vallás és tudomány.

I.

Homilétikai nyelven szólva: az egyházi év ünnepnélküli felében vagyunk, a mikor lezajlottak már az Ur Jézus életére, a Szentlélek eljövételére, egyszóval a váltság munkájára vonatkozó bibliai történeti eseményeket mindujra megörökíteni hivatott nagy ünnepeink, a mikor természetszerűleg az illető bibliai történetek tárgyalásával kell templomi szószékeinkben foglalkoznunk, míg most, az egyházi év ünnepnélküli felében, mikor a váltság munkáját már befejezve látjuk magunk előtt. inkább az általános nagy keresztyén igazságok körében szoktunk mozogni. Míg eddig, t. i. pünköstig azt kellett fejtegetnünk, hogy mit tett értünk Krisztus és a Szentlélek, most meg azt hirdetjük, hogy mit teszen bennünk Krisztus és a Szentlélek.

Hirlapírói nyelven szólva: azt az időszakot eljűk, a mikor a szerkesztőnek és a cikkírónak legkevesebb aktuális tárgy áll rendelkezésére; mikor elmúlik, vagy legalább egy időre elnémul az egyházi életet felrázó nagy események hangja; mikor tehát, mint az egyházi év ünnepnélküli felében a templomi katedrán, itt is a nagy általános igazságok tengervízének mélyére kell kiszállanunk, avagy ki kell mennünk a rétre, nem azzal a határozott céllal, hogy ott egy darab földet lekaszáljunk, egy csomó fűvet lesarlózáván összegyűjtsünk, hanem azzal a gondolattal, hogy botanizálni fogunk az előttünk fekvő területen s gyűjtünk szép és hasznos virágokat, melyeket aztán úgy igyekszünk herbáriumunkban elhelyezni, hogy nagyhamar ne fonyadjanak el, ne porladozzanak azok össze.

Én is a keresztyén nagy általános kérdések területén néztem hát széjjel, s eszembe jutott, hogy annak idején mint fiatal theologiai tanár, sőt később is, pár évvel ezelőtt, tanítottam én

az apologétikát s tanítom ma is a keresztyén erkölcsant és ennek a két theologiai tudomány-nak mezejéről mindujra lehet szebbnél szebb virágokat fölszedni, lehet ott járdalva olyan gondolatvilágba átvezetni a lelkeket, a mely világ nem idegen reánk nézve, a melyben otthonosan érezzük magunkat, sőt a hova talán, mint a háboruskodás nélkül való zajtalan otthonnak helyére, néha még vissza is vágycokozik a mi lelkünk.

A vallás és a tudomány egymáshoz való viszonyának apologétikai és erkölcsantani jelentőségű tárgyról mondok el, innen-onnan összeszedett följegyzéseim alapján egyet-mást, néhány, nem tudományos rendszerben összeállított, de azért nem is lazán egybehányt gondolatot. Lesz talán közöttük olyan, a melyért érdemes ezt az egész cikket kinyomatni.

Ha azt mondják némelyek, hogy kár a vallást és a tudományt, mint két ellentétes erőt egymással szembeállítani: ám maradjunk meg egyelőre azon az állásponton, hogy csakugyan ellentétben áll egymással ez a két erő, de akkor azt mondhatjuk, hogy szükséges az azok között való vita és vetélkedés, mert úgy van az egyházi és világi tudományokkal, mint a nemzetek életével: szükség van olykor-olykor a háborura, hogy egészséges és tartós béke keletkezzék annak a nyomán. A vitatkozás, bár magában véve rossz, bár szükséges rossz az. Ha az összeütkezések elkerülése céljából feladnánk minden harcot; ha senmit sem tartanánk érdemesnek arra, hogy küzdelemre szálljunk érette: úgy járnánk, mint az a gazda, a ki, hogy ne kelljen bajlódnia az ártalmas rovarokkal, mindörökre felszántatlanul és bevetetlenül akarja az ő földbirtokát hagyni.

Melyik józaneszü theologus, vagy általában vallásos érzelmű ember félne a tudományok emelkedésétől, haladásától?! Hiszen a tudomány,

ha úgy tekintjük azt, mint az igazság keresését, melyhez csak türelmes és előre el nem fogult kutatással tudunk eljutni, s melyben semmi sem elég nagy, hogy meg ne próbáljuk és semmi sem olyan kicsiny, hogy meg kellene vetnünk, ez a tudomány mélységes érdeklődést és emelkedett gondolkodást igényel. A teremtés munkáinak szemlélete felemeli a lelket minden nagyinak és nemesnek csodálására, az igazságnak, a bölcseségnek, a szépségnek, főként pedig a jóságnak és ezek által azon legfőbb és örökkévaló Elmének szeretetére, a mely minden igazságot és bölcsiséget, minden szépséget és jóságot magában foglal. Ezen transcendens eszmék és gondolatok szeretete vagy gyönyörteljes szemlélete által és pusztán csak magokért ezekért az eszmékért, a gondolkozás embere felemelkedik magasabb régiókba s érezi, hogy nem a pusztá, a külső veszendő tárgyakért, hanem magasabb czélokért van ő teremtve.

Az a bölcselkedő szellem, mely Istent az ő gondolatának tökéletességéért tiszteli, a tudományos nevelésnek gyümölcse mi bennünk. A tudomány maga is vallás, mely az embert Isten-szeretővé képes tenni, melynek az embert szükségképen Isten-szeretővé kell tennie, miután elméjét folyton csak azokhoz az isteni első elvekhez irányítja, a melyek kormányozzák ezt a világot.

Csiky Lajos.

TÁRCA.

Huszár Gál.

Irta D. Nagy Sándor.

Hol, minő családból született s mily körülmények között készült a reformatori pályára Huszár Gál, ismeretlen előttünk. Az köztudomású dolog, hogy reformatoraink közül a legtöbb, s a legjelesebbek vagy a wittenbergi, vagy a krakói egyetemeken tanultak; ismerjük is mindkét egyetem tanulóinak névsorát a reformatió korából, de azokban Huszár Gál nevét hiába keressük. Egészen helyesen következteti tehát Révész Imre, hogy Huszár Gál nem volt külföldi egyetemen, hanem a hazai közintézetekben nyert alapból, önerejére támaszkodva, saját maga képezte ki magát. E feltevést bizvást elfogadhatjuk, ha tekintetbe vesszük egyfelől ama körülményt, mely szerint a XVI. században nagyon kevés volt az a tudomány és szellemi ügyesség, mihez csakis közintézetekben lehetett volna jutni, másfelől pedig ha meggondoljuk, hogy Huszár Gál nem volt olyan elméleti tudós, és műszerző, mint pl. Szegedi Kiss István, Erdösi J., Dévai, hanem inkább csak gyakorlati téren mozgó, egy-egy kisebb körreható és hatni akaró reformátor; s aligha nem az Anaxius (méltatlan) melléknév, melyet neve mellé oly igen szeretett irni a keresztyéni szerénység és alázatosság kifejezése mellett jelezni akarta azt is, hogy ő a tudósság külső fényét, tekintélyét, mivel előbb említett társai joggal dicsekedhettek, nem igényelte magának.

Magunkról — magunknak!

III.

Az előbbi közlemények tartalmából láthatóan kizárólag *magunkról* kívánok beszélni a szó legvalódiabb értelmében, mindazonáltal nehogy félreértésre adjak okot, még világosabban kijelentem, hogy nem szándékozom egyébre kiterjeszkedni, csupán saját egyházkerületünk ügyes-bajos dolgaira. Ezek közül pedig kiválasztám a két legfontosabbikat mostani közleményem tárgyaiul, azon okból, mert tulajdonképen ezek miatt haladtunk oly kevésre a múltban s ezek miatt reménytelen és aggasztó a helyzetünk jövőre is!

Tudom, hogy kellemetlen dolgok lesznek azok, a miket mondanom szükséges, de azért nem választom a kényelmesebb hallgatást, mert felszólalásomban nem vezet ellenséges indulat, hanem egyedül a közjó szeretete. Gondolkozóba ejtett ugyan azon jelenség, hogy kiváló világi férfiak, kik felekezeti életünk hiányai felől e lap hasábjain írtak, nem látszanak észrevenni ez általam rendkívül veszélyesnek ítélt s alább tárgyalandó bajok létezését, miből azt kell következtetnem, hogy ők nem is gondolhatnak a szerintök nem létező baj orvoslására! Részemről kimondhatlanul sajnálnám, ha ily hivatott férfiak nem munkálnának közre a kívánatos javítás érdekében, — mert valjon kiktől lehetne várunk — ha nem ily buzgó hitsorsosoktól — a szerintem halaszthatlan munka kezdeményezését?

Mind a múltak eseményeinek áttekintése, mind saját egyéni tapasztalásaim erős meggyőződésévé érlelték már bennem ezt a nézetet, miszerint azon akadályokon kívül, a melyek általában véve magyar ref. egyházunk előre haladását gátolják, a mi haladásunk szekerének még két rendkívüli *kerék-kötője* is van; egyik ezek közül: *a belső pártoskodás*; másik pedig: *nagy egy-*

Huszár Gál életéről biztos történeti adatok alapján csak 1557-től kezdve beszélhetünk. Ez év október 26-án Bécsből kelt ugyanis egy levele Bullinger Henrik, a híres és tudós zürichi lelkészhez, s ezen levél — a legrégebbi irodalmi adat, mely róla tudomással bír — őt már *óvári* lelkésznek említi. Mint óvári lelkész tünik föl tehát a történelem színpadán. A levél aláírása: „Gallus Huszár Minister Ecclesiae Ovariensis in Hungaria“, ezt egészen kétségtelenné teszi. Előbbi állomásáról, — de a mely előttünk ismeretlen ez ideig — az említett levél írása előtt két évvel érkezett Óvárra Oláh Miklós esztergomi érsek üldözése elől. Óvár akkor a protestánsok iránt nyilvánvaló jóindulattal viseltető Miksa főherceg birtoka volt, s már ez a körülmény maga biztosságot ígért a menekülő reformátornak, s csakugyan az ottani német őrség kapitánya Wohnitzky Zakariás tényleg védelmébe is fogadta őt.

Óváron Huszár Gál megérkezése után lelkészszé választatott, de mivel ezen hivataláért csak 25 frtnyi javadalmazás járt, ő a szomszédos Mosony városban s Kálnok községben szintén lelkészi hivatalt vállalt; s olykor ellátogatott a környékbeli urak s nemesek lakáiba is, hogy hirdesse az Urnak evangéliumát s kiszolgáltassa két jegy alatt az UrvaSORÁT.

Ekként — mint látható — nemcsak Óváron, de annak vidékén is nagy tevékenységet kezdett kifejteni Huszár Gál a reformatió érdekében mint gyakorlati lelkész. De épen ezen tevékenysége és buzgalma fordítá felé a pozsonyi és győri káptalanok figyelmét, s ennek következtében vette kezdetét azon üldözés, mi utoljára

házközségünk egyes vidékeinek egymás irányában még mindig fenálló s legyőzhetlennek látszó idegenkedése!

Oda sorozhatnám e kettő mellé harmadik gyanánt azt a *megcsontosodott egykedvűséget* is, mely azzal szokott napirendre térni a két nagy baj felett, hogy hiszen egyetlen egyházkerület sem áll angyalokból, hanem földi indulatok által keresztül hatott gyarló emberekből! Én is tudom azt, hogy valamint más téren, úgy az egyházi életben is nemcsak szabados, de jogosult, sőt nélkülözhetlen is a küzdelem, tudom, hogy semmi fontosabb s üdvösebb újítás nem történhetik meg ellenzés nélkül s azt sem tagadhatom, ösmerve a magyar ref. egyház életét, hogy más egyházkerületekben is lángra gyúl olykor-olykor a pártoskodás tüze! Ámde pártoskodás és pártoskodás közt végtelen különbséget kell találnia mindenkinek, ki az események mélyébe betekinteni tud és akar! A hol tisztán tárgyilagosságot, elvi eltérés; különböző fölfogás osztja két vagy több táborra az egyházkerületet: ott a küzdelem jogosult; az ilyen pártoskodás ellen kifogást nem tehetünk, azonban a hol az elv mellékes valami, a hol az ügy maga tekintetbe sem jön, vagy csak ürügyül használtatik, mert a földolgozó vezető személyekkel együtt haladni tűzön-vízen át: ott olyan örvény tátong, mely elnyeléssel fenyeget minden pillanatban!

Ki ne ösmerné azon elkeseredett küzdelmeket, melyek az erdélyi egyházkerületben az egyházak tőkepénzeinek tőzsdéi értékekbe fektetése, vagy a theologiai intézetnek Nagy-Enyedről Kolozsvárra áthelyezése miatt az újabb időben folytak s egész évtizedet betöltöttek? Talán lesznek az események bírálói közt olyanok, kik sajnálkozással vagy megdöbbenve mutatnak rá ama szeretetlenségre, mely az uralkodó pártot hatalmába kerítette akkor, midőn nem törődve a régi kegyes

alapítók világos rendelkezéseinek semmibevétele s a legkegyeltesebb dolgoknak megbolygatása által előidéztet nagymérvű s mindenestre méltó felháborodással: egyedül a nyers erőre támaszkodva keresztül hajt olyan ügyeket, melyek a szívek és lelkek közt áthidalhatlan mélységeket képesek támasztani! mert bizonyos dolog, hogy politikai párt, a mint erre saját országgyűlésünk már többször példát mutatott, nem követett volna nálunk hasonló eljárást még a számról nézve legesekélyebb ellenzékkel szemben sem, mielőtt meggyőződött arról, hogy szándéka a közérzülettel ellentétben áll!

De mindezek mellett is, senki nem mondhatja, hogy az említett küzdelmek kezdeményezőit s harcosait személyes érdekelttség vagy egyéni előnyök keresésének vágya uralta volna, mert nyilván látható volt, hogy egyrésztől egy nagy ember *nemes ambíciója*, ki felekezett minden áron nagygyá. erőssé akarja tenni s az uralkodó pártnak e férfiú jellemében s alkotó erejében vetett rendíthetetlen bizalma, másrésztől pedig az ellenzék törhetlen ragaszkodása az alapítók rendelkezéseinek érintetlenül hagyása és tiszteletbentartásához, továbbá: azon elvi meggyőződés, hogy egyházi vagyont nyereszkesedési célokra odaengedni a mennyire nem méltó erkölcsi testülethez, époló veszélyes dolog azt tőzsdéi kockázatnak kitenni, im! ezek voltak ama motívumok, melyek a hosszú és éles küzdelmet kezdetől fogva mindvégiglen irányították!

Hát nálunk, hát a mi pártoskodásunkra nézve hogy áll a dolog? A lehető legodiosusabbnak tartanám az összes idesorozható események elősorolását; ugyanazért elégnék vélem csupán hivatkozni e köztudomás szerint elhatalmazott baj felettébb kártékony és veszélyes voltára: (majd ha rákerül a sor, lehet, hogy megkísérlem bemutatni egyikét vagy másikat a belső pár-

is Óvár elhagyására kényszeríté. A nevezett káptalanok azt kérték Miksa főhercegtől, hogy néhány tagja Huszár Gállal nyilvános vitát tarthasson, részint hogy ezen megismerjék Huszár Gál tanait, részint hogy ez által a népet felvilágosítsák s a Huszár Gál hódításainak útját állják.

A kérést Miksa teljesítvén, a pozsonyi és győri káptalannak négy tagja az 1555. év pünköst napján megjelent Óváron Miksának a kapitányhoz intézett rendeletével és a vita a templomban nyilvánosan meg is tartatott. Lefolyásáról részletesen mit sem tudunk, de az eredményt Huszár Gál és az óvári kapitány úgy jellemzik leveleikben, hogy a kanonokok megszegyenülten kényszerültek távozni. S tényleg nem is volt a vita semmi gátló hatással Huszár Gál működésére, mert ezután is hasonló buzgalommal fáradozott a protestantizmus terjesztésén.

A reformátusoknak, a hová csak bevitték az igaz tudományt, első gondjuk volt iskolákat szervezni és nyomdát állítani, hogy képes legyen a nép a hitigazságok felfogására s legyen miből megismerni azokat. Huszár Gál is kiváló figyelemben részesíté a reformáció e két hathatós emeltyűjét; mindjárt iskolát állított Óváron, melyben maga tanított; több szegény ifjút pedig házában képzett ki annyira, hogy a vidékre lelkésznek küldhette.

De hogy nemcsak a közvetlen vele érintezők ismerjék az általa hirdettet igazságokat, de a környéken is minél nagyobb mérvben elterjedjenek azok, ő, a szegény reformátor, ki pusztán *óvári lelkészi fize-*

téséből meg sem tudott volna élni, a saját költségén nyomdát állit Óvárrott, mely talán az 1557. év végén, de minden bizonynyal 1558-ban már működött. Ezt tudjuk onnan, hogy 1558-ban Óváron közrebocsátott 3 egyházi beszédje reánk maradt, mely mű egyuttal az egyetlen ismeretes terméke is az óvári nyomdának.

Ezen munkáját Miksa herecegnek és cseh királynak ajánlotta, kiről tudta, hogy udvari papja, Pfauser a reformáció határozott híve s maga ő felsége is rokonszenvez a reformációval (különben nem volna lelkésze épen Pfauser). Az ajánló előszóban elpanaszolván a törökök dúlásai s a kath. püspökök vallásos üldözései következtében beállott nyomort, felemlíti, hogy ő felsége városában épen a fenyegetett lelkiismereti szabadság védelmére állita ő nyomdát; majd arra kéri, hogy ezen munkáját terjeszszé tanácsosai ítélet alá, hogy meggyőződjenek, miszerint ő igaz tant hirdet, végül esedezik ő felsége pártfogásáért a maga és iskolája számára, ellenfelei támadásai ellenében.

Ezen ajánlat ápril. 1-jéről van kelteze. Épen egy nappal előbb a győri székesegyház ajtajára az ottani nagyprépost és püspöki helynök Welykei Márk egy idéző levelet függesztett ki, melyben Huszár Gál, mint a kath. egyháztól elpártolt, tévtanokat, botrányos hitelveket hirdető szakadár áldozó pap, ki korábbi ismételt intések dacára, folytonosan megmaradt tévelyében, ápril 18-ára a győri szentszék elé idéztetik.

Ezen levél megjelenését, mely új veszély Huszár Gál ellen, úgy értjük meg, ha tudjuk, hogy ő a győri helyőrségi tisztek felhívására bátorkodott Győrben is

toskodás káros következményeinek; ha többet nem: elemi iskoláink szomorú helyzetét talán szóba hozom) mert szinte lehetetlen volna a részletezés úgy, hogy egyesek részéről érzékenykedés ne következék utána, holott nekem egyének érintése nem céloim, csupán a felösmert bajokat kívánom ajánlani a gyógyításra képes férfiak szíves figyelmébe!

Annyi bizonyos, hogy mióta hazánkra az új életnek, az alkotmányosságának századok óta hiába várt korszaka felderült: azóta él, uralkodik közöttünk az egyenetlenség és pártoskodás annyira, hogy az már — úgy szólván — vérükké vált, mert semmit nem vagyunk immár képesek tenni egyetértéssel, békességgel és szeretettel! A legjelentékenyebb avagy legnagyobb horderejű kérdéseknél egyaránt párt-szempontok lettek irányadókká; az ügy lényege másodrendűvé vált előttünk, ellenben a fő-főkérdés mindenkor ez: „mielőtt elhatároznám magamat, tudnom kell, hogy X. vagy Z. miként vélekedik ebben a kérdésben“?! mivel az már nem is képzelhető, hogy X. és Z. valaha valamely kérdésnél ugyanazon nézetet lehetnének!!

Fájdalom! három évtizednél több múlt el tőlünk anélkül, hogy e hosszú idő alatt belsőleg csak egy szemernyit is erősödtünk volna, sőt épen ellenkezőleg, majd minden ponton vagy a végső kimerülésnek, vagy az aggasztó gyengeségnek biztosan felismerhető jeleivel találkozhatunk! Részemről csak gondolni sem szeretek a jövőre; mert ugyan képzelhető-e az derültnek, biztatónak, ha a pártoskodásban született s abban növelt utódok is a mi nyomdokainkon fognak haladni? Pedig ez inkább bizonyos, mint nem, az ok és okozat közötti láncolat, a természet törvénye, az erkölcsiség szabálya, tehát mind emberi, mind isteni igazság azt hozza magával, hogy az általunk jól-rosszul összetakolt épületre a következő nemzedék nem állíthat jobb tető-

zetet, mint a melyet maga az épület megérdemel, s a milyenre mi az utódokat tanítottuk!

Pártoskodásunknak legfőbb veszélyessége pedig abban áll, hogy politikai pártállások szerint sorakoztunk s így egyházi életünkben is legtöbbször nem egyházi, hanem politikai tekintetek szoktak lenni döntő befolyással. Kétséget nem szenved, hogy valamint egyházi, úgy világi férfiakra sem szállhat dicséret és elismerés akkor, midőn vallási ügyekben politikai szempontok által engedik magokat irányíttatni és vezetetni, azonban teljesen bizonyos, hogy világi férfiakkal még sem jöhet ez olyan súlyos beszámítás alá, mint azoknál, a kik állásuknál fogva egyházi hivatalokat viselven, már ugyanazért kötelezve vannak arra, hogy hivatalos teendőiknek éljenek s a reájok bizottaknak igyekezzenek megfelelni első sorban. És ily szempontból tekintve már a dolgot, bármennyire óhajtanók előszeretettel bírálni meg saját eljárásukat, mert tagadhatatlan, hogy politikai pártok között is tendenciájokat illetőleg igen nagy különbség lehet, ha egyik mindenben a haza javait, másik pedig mindenben csak az önzés céljait szolgálja még sem lehet elvi tekintetben különválasztani az egyházi életben való, határt nem ösmerő politikizálást annak a *néppártnak* működésétől, melyet általánosan elítélnék; mivel egyiknek a szerepe épen úgy, mint a másiké egyaránt jogosulatlan és nem helyén való! Nem lehetetlen, hogy reformált gyülekezet is követheti a komáromi róm. katolikusok példáját, a kikről tudjuk, hogy felsőbb egyházi hatóságuktól *lelkésket* kérnek immár a politikai agitátor helyett!

„Senki közülünk két úrnak nem szolgálhat“! s én utána teszem: vagy ha látszólag szolgálhatna is, bizonyos, hogy az egyik gazdának csak immel-ámmal szolgál, de szívének s lelkének igaz törekvése a másik úré marad mindenkor! Ha annak a lángoló buzgóságnak,

tanítani az Úrnak evangéliumát, midőn pedig a kath. papok óvták tőle, mint eretnektől, a népet, s fenyegető nyilatkozatokkal akarták a működés teréről letaszítani, Huszár kijelentette, hogy bármikor képes vallási vitába bocsátkozni velök. Erre adott válasz volt aztán az említett idéző levél.

Az idézet kézbesített Huszár Gálnak; ő azonban nem jelent meg a kitűzött időben, mert a távollévő kapitány engedélye nélkül nem akarta elhagyni a várost. Ekkor a szentszék elmarasztalván, mint eretneket kiközösítette, s ezen ítéletét publikálta.

Huszár Gál megmutatandó, hogy nem szándékosan, de a körülmények által akadályoztatva maradt el a vitáról, elakar menni a maga védelmezésére Győrbe s erre az ápril második felében hazaérkezett Wohntitzky kapitány engedélyét megkapván egyúttal arra kéri a kapitányt, eszközölje ki, hogy őt a győri kapitány pártfogásába vegye, s gondoskodjék nyilvános vita tartásáról.

Az óvári kapitány azonban — bár őszinte jóakarója volt Huszár Gálnak — maga sem mert intézkedni ügyében; hanem ura, Miksa cseh király útasítását kérte. Ez nem akarván Magyarország belügyeibe avatkozni, s kerülve az atyjával való összeütközést, nem helyeselte, hogy Huszár Gál Győrbe menjen, mert biztosra vette, hogy a káptalan Ferdinándhoz fog folyamodni.

Sejtése nem is volt alaptalan. Ferdinánd még ez év nov. 1-jén szigorú rendeletben fenyegeti meg Huszár Gált, hogy ezután az eretnek tanok terjesztésétől és

könyvek nyomtatásától tartózkodjék, meghagyván a kapitánynak is szigorúan felügyelni ezen rendelet végrehajtására.

Az óvári kapitány most — megmentendő Huszár Gált — urához Miksához folyamodik, tudatván vele a királyi rendeletet; kéri őt, mint közvetlen urát, hogy ezen férfi ügyében, kit mindenki szerény, istenfélő, erényes embernek tart, küldjön útasítást.

Ezen levelet látszólag nem követte a kívánt siker, úgy hogy Huszár Gál hajlandó volt elhagyni Óvárt, hogy megszabaduljon a folytonos zaklatástól. Nem is soká kellett várakoznia, hogy Óvárról szabaduljon; kinálkozott mindjárt — mintegy gondviselészerűleg — egy más hely az ország másik részében, hol folytathatta a szép, nemes munkát, egyházának terjesztését.

A felvidék metropolisának, Kassának ugyanis épen ezen időben (1559) nem volt magyar predikátora, s Dávid Ferenc felszólíttatván, nem fogadta el az állást. Így történt, mint Huszár Gál ezen időből fenmaradt leveleiből tudjuk, hogy Literatus Zsigmond és Tomhauser Boldizsár kassai tekintélyes polgárok ajánlatára Kassára meghívást kapott. Ő ezen meghívást hálával fogadta s az 1559-iki húsvétot, (márc. 26) követő héten irt válaszában, azon feltétel alatt, ha a kassaiak azon 100 frtot, melylyel még Óváron a saját költségén felállított nyomdáért tartozik — jövődö fizetésének rovására — hitelezőinek kifizetik, hozzájuk költözik egész családjával.

Huszár a kért feltétel megadása felől biztosítottván, nemsokára Óvár urától, Miksa trónörökös cseh

annak az akadályokat nem ösmerő kitartásnak, annak a törhetetlen elhűségnek, a melyekkel mi lelkészek politikai pártállásunknál fogva reánk néző polgári kötelességeinknek a legközelebbi három évtized lefolyása alatt eleget tenni és szolgálni iparkodtunk s a jelenben is iparkodunk, csak századrészt fordítottuk volna egyházi életünk bajainak és hiányainak fogyasztására, a vallás-erkölcsi élet fejlesztése s erősítése és a reánk bizott szívek és lelkek benső szükségleteinek kielégítésére: akkor a mostani panaszos szavak helyett az örömmel és megelégedésnek hangjai zenghetnének ajkainkon!

Beregi.

TANÜGY.

Az iskola és az élet.

Az arany ifjuság, a jövő reménye a szünidő áldásait élvezi most. De nem mindnyájan egyenlő érzelmekkel. Nagyon is feles számmal vannak olyanok, a kik még csak most izzadnak a munkában igazán. Az iskolai rendszernek szomorú következményeit érezi. A szünidőt is tanulásra kell fordítaniok, mert az osztályozási rendszer arra kényszeríti őket. Állapodjunk meg csak egy kevéssé e rendszer átka felett és mondjuk el őszintén sine ira et studio a mi nézetünket.

Rég hangoztatott panasz, a mely megújulva elröppen a társadalom ajkán, hogy a mai iskola nem nevel eléggé erős ember-anyagot az életnek. Az ugyan elvitázhatatlan tény, hogy a szellemi haladás ellen kifogást tenni nem lehet, de e mellett aztán az erkölcsi nevelés, a jellem kifejlesztése nagyon is háttérben marad. Teletömik ugyan az ifjunak agyát gazdag

királytól a szükséges fölmentvényt kérni felment Bécsbe; nem találván azonban sem Miksát, sem az ő papját, kérelmét írásban terjeszti fel. Egyszersmind ez évben (1559.) május 4. és 11-én kelt leveleiben biztosítja pártfogóit Literatust és Tomhausert, hogy bizton számíthatnak elmenetelére. De ígéretét nem válthatta be, mert a Miksa válasza soká késett s időközben neje is megbetegedett, így tehát azt az évet még Óváron kelle töltenie. A következő év január 10-én Óvárrott kelt s Kassa város tanácsához intézett levelében ismét ajánlja magát a magyar hitszónoki állásra s egyuttal megküldi nekik a tudós Bullinger Henrik zürichi pap: „Institutio christianae fidei ad Opressas Hungariae ecclesias“ című művét.

Kassa város tanácsa azonban nem sietett a válaszzal, mit pedig Huszár Gál türelmetlenül várt, a győri s pozsonyi káptalan s környéken lakó katolikusok mind inkább ellene támadtak, üldözték, úgy hogy Óvárrott maradása életveszélyes volt rá nézve. A helyzet kényszerítő volta miatt 1560. február 26-án ismét levelet küld a tanácshoz, melyben sürgeti a dolgot, irván: „Iam aliquot litteras dedi ad vos, domini amplissimi, in quibus animi mei voluntatem vobis plane significam. Verum an reddita sint, prorsus dubito eo quod vel adhuc acceperim a vobis responsi. Quare si meo apud vos ministerio opus erit, id vobis jam animo liberali offero (!) quia facultas discedendi huic patet“.

(Folyt. köv.)

ismeretekkel, de ugyanakkor szíve az erény kincseitől üres marad. Értelmét fokozatosan fejlesztik, de lelkét az igaznak megismerésére, az esztétikailag szépek szeretetére, a jónak tántoríthatlan követésére nem irányítják eléggé!

Az angol nemzetnek egyik legnagyobb bölcsész-iroja Carlyle nyiltan kimondja, hogy az egyén értékét sohasem a tudás adja meg, hanem az erkölcs, mely aztán az életben tettekben nyilatkozik meg. Olyan mélyen gondolkozó fő is, mint Eötvös hirdeti, hogy ne annyira tudós embereket neveljünk a magyar hazának, mint inkább erkölcsi jellemeket.

És a mai iskolai nevelési rendszer éppen ezt nem cselekszi meg. Nevel ez nekünk, mint a nagy német reformátor Luther már régen megmondotta: ravasz ördögöket, de nem mindenkor tiszta és egyenes jellemeket.

Távol legyen azonban tőlünk, hogy éppen azokat a derék tanárokat okoljuk, a kik az iskolai nevelést teljesítik. Ők mindent megtesznek, a mit emberi erő megtehet. Hanem ők is ennek a nevelési és tanítási rendszernek átkos sulya alatt nyögnek. Hiszen olyan terhet rakunk válaikra, hogy az alatt — a szakadatlan munkában — majdnem összeroskadjak. Még csak fizikai idejük sincsen ám arra, hogy növendékeik erkölcsi jellemének kifejlesztésével is kellően foglalkozzanak. A figyelmes szemlélő nézze meg csak azokat az iskolai értesítőket s látni fogja, hogy ezek az ember-nevelők minő óriási munkát végeznek. Éppen egy olyan főreális iskolai értesítő is fekszik most itt előttem, a melyben ugyanazon tananyagra nézve egy fő és 3 segéd kézikönyvet kell a 15—16 éves ifjunak beszerezni. Könnyű aztán elképzelni, hogy nemcsak a tanárnak, hanem az ifjunak is mennyit kell ebben a szellemi munkában gyötrődni, hogy kötelességét, úgy a hogy, elvégezhesse. Csoda-e, ha e tömkelegből az ifju értelme nem találja fel a kivezető helyes fonalat; ha csak felületes tudása van, de annál kevesebb a biztos és alapos ismerete és a mit belemzett és betanult, az mind csak pusztá röpke szó, nem pedig reális ismeret.

Ez a lélekölő rendszer aztán az oka annak, hogy a középiskola ma már a legtöbb ifjura nézve valóságos ijesztő rémmé vált. Hová lett az az idő, a mikor a megöszült agg is hálásan gondolt vissza arra az iskolára, a hol tanult és azokra a tanárookra, a kik őt nevelték? Ma már legfellebb csakis az elkövetett ártatlan diák-csinnyekre reflektál az ifju később az életben; de száz közül alig emlékezik meg 10 kedvesen az ő tanáiról és mestereiről, a kik pedig érettek gyötrődtek és fáradoztak.

Kétségtelenül éppen nem a tanárokbán, hanem a mai iskoláztatási rendszerben kell a bajnak okát keresnünk.

És én az általános bajnak, a teljesen alapos panasznak egyik legfőbb okát abban látom, hogy a mai iskola nem nevel, hanem csak tanít. Hiszen még csak elég ideje sincs annak a lelkiismeretes tanárnak arra, hogy a „nevelve-tanítás“ leghelyesebb pedagógiai elvét csakugyan megtartsa. Az a módszeres oktatás, melyet az elmélet emberei gyönyörűen kifundáltak, valóságos átokként nehezedik a nevelő tanárnak lelkére. Felsőbb parancsszóra szigoruan meg kell neki tartania a módszeres tanítást, feldolgozni a kiszabott tananyagot mind az utolsó betűig, nem ügyelve arra, hogy az ifju lelke könnyen megcsömörlik majd tőle és halálos undort érez már korán mindenféle tudományyal szemben. Nagy baja a mi középiskolai oktatásügyünknek az,

hogy *sokfélét* akarunk markolni *egyszerre*, a ki pedig sokat markol, keveset fog. „Non multa, sed multum”, mondja pedig egy régi neveléstani arany szabály! A mi középiskoláink, a jelenleg divó tanítási rendszer (helyesebben mondva *rendszer telenség*) mellett egy 10—18 éves ifjútól tulsokat követelnek és ez által nem ébresztik és fejlesztik, de egyenesen előlik a tudományos törekvés iránti minden munkakedvet.* És ez már valóságos átka a mi középiskolai tanítási rendszerünknek. Érzik ezt nemesak a szülők és növendékek, de magok a tanárok is. Nagy baj pedig az, mikor a középiskolai oktatás tágitja és bővíti ugyan az ifjunak szellemi látókörét, de ugyanakkor előli lelki látóképességét: teletömi agyát az ismereteknek mindenféle nemevel, de ugyanakkor megöli benne a *munkaszere tetet*. En legalább minden évben megszoktam figyelni azokat az ifjakat, a kik egyik és másik középiskolából szünidőre hazatérnek, elhallgatom a tanítási rendszer elleni panaszait, ellesem gondolataikat, de én szomorúan látom, hogy épen a lelkiismeretesebbeknél valóságos testi-lelki undor vert már korán az iskola iránt gyökeret. Nem kedvvel, nem ideális lelkesedéssel tanulnak, hanem robotból és a rossz osztályjegyzéktől való félelemből. És ez a középiskolai oktatásunk egyik olyan szervi hibája, a mely természetes következménye a *szakrendszer* szerinti tanításnak.

Távol van tőlem, hogy én egészen elítéljem a szakrendszert; de igenis óriási tévedésnek tartom a tulságba hajtott *szakoktatást*. A mai rendszer mellett minden tanár azt kívánná, hogy épen az ő tantárgyát tekintse az ifju legfontosabbnak és ha ebben nem excellál: kész a rossz osztályjegyzék. Ennek az anomáliának aztán természetes következménye az, hogy van nem egy olyan ifju, a kinek több tantárgyból *jó* osztályjegyzéke van, de ott gubbaszkodik egy elégtelen is. Mit tehet az a szegény ifju arról, ha épen az iránt a tantárgy iránt nincsen meg a kellő hajlama? Ilyen esetnek nem lehetnénk tanui, ha némely tanárok tekintettel lennének az ifjunak hajlamára is és nem igekeznének ezáltal is előlni a munkakedvet.

Nagy átka középiskolai oktatási ügyünknek a mostan divó *gyakori* klasszifikálás is. Horribile dictu...! Már nem is elég az évvégi osztályozás, hanem évközben is kétszer megkinozzák az ifjut és ezzel rákényszerítik arra, hogy folytonosan csak az „érdemjegy“-ért drukkoljon. Valóságos csodabogara ez ujabbkori oktatási rendszerünknek, mely elvégre is nem egyéb, mint beteges kórtünet. Az állami faktorok — nagy bölcseséggel — kifundáltak és mi vakon követtük ezt. A szabadságra teremtett és az *egyenlőség* fölséges elveiért hevülő ifjut egy évben III-szor kasztba osztják; a szellemileg erősebbekkel lenézetik a gyengébbeket, a kik elég szerencsétlenségökre az Urtól nem *tíz*, hanem csak *egy* talentumot nyertek. Ugyan ki ne látná így ennek *erkölcsileg* káros következményeit is? De meg azt sem kellene egészen számításán kívül hagynunk, hogy az a lenézett és megszekundázott anyag, ha van különben nála szorgalom, köteleességérzet és tiszta erkölcsi magaviselet, sokszor tulszárnyalja ám az életben azokat a színjeleket — és ez vezet engemet már annak kinyilatkoztatására, hogy a mi oktatási rendszerünk — jelen alakjában — nem nevel az *életnek*.

Ma az iskolában nem nevelhetik a sokféleképen

* Egyik erdélyi ev. ref. főgymnasium VII-ed osztályu tanulói — a legközelebbi iskolai évben — Homer Odysseájából és Herodotusból 4800 sort fordítottak le. Pedig a görög nyelv nem mindenkire nézve kötelezett tantárgy. M. F.

elfoglalt tanárok az ifjut, hanem csak *nevelődik* az ember. Ezer szerencse, ha a szülei háztól az iskolába ugy távozik el, hogy aztán az élet küzdelmei közt szabadjára boesátva megállhat és el nem esik.*

Ezért kell már az ifju embert az iskolákban is az életnek nevelni. Nem utilitárius nevelést akarok én ez alatt érteni. Épen nem. Hanem neveljünk az életnek ugy, hogy az később a maga saját lábán járni és az élet küzdelmei között szilárdan megállani tudjon. Ne követeljünk tőle tulsokat és ne várjuk azt, hogy minden tudomány-ágban excelláljon. Elég ha megadjuk neki az irányt, hogy később hajlamainak megfelelőleg magát tovább képezze. És ezt ne kényszerítve cselekedjük, hanem úgy, hogy az ifju minden dolgát végezze ugyan komolyan, de nem robotból, hanem szívesen és lelkesen. Adjunk mind testének mind lelkének elegendő időt a *szórakozásra* is. Túlhajtott szellemi munkával ne tömjük meg az ifju lelket, hogy korán meg ne undorodjék attól, a mit neki sajátjává kell tennie. Mindenek előtt pedig a nagy német lelkész-költő Herder szerint az legyen fő törekvésünk, „hogy az ifjunak érző szívét minél nemesebbé tegyük s szilárd, férfias jellemeket neveljünk az életnek“.

Sajátságos, hogy minden valamire való pedagógus ma már az iskolai túlterhelést tartja halálos, megöli méregnek és az ember-nevelő államok ezt még sem szívlelik meg. Mindenik azon igyekszik, hogy annak az ifjunak teletömjé agyát a tudománynak mindenféle csoda bogarával, de ugyanakkor szívére nem gondol, a vallás-erkölcsi neveléssel nem sokat törődik s lelkét teljesen üresen hagyja. Ez az oka annak, hogy az ifju lelke korán összeroskad a *teher* alatt s az öngyilkosságok ma már az iskola falai között is napirenden vannak. Ez okozza azt is, hogy ifjaink jó nagy kontingense később az élet pályán, vagy blazirt, vagy apathikus, vagy pedig ideggyöngye emberré lesz, a minek nagyon is elszomorító jeleivel a társadalomban ma már nagyon is *sűrűn* találkozhatunk.

dr. Márk Ferenc.

KÖZÉLETÜNK.

Teendőinkből.

Jól eső örömmel szemlélttem azt a szellemi tornát mely a Kálvini egyházfegyelmi nézet körül, az újabb papi nemzedék két kiváló jelese között e lap hasábjain lefolyt. Figyelemre méltónak tartom azt a reformot, mit a keresztelés és Urvacora osztás körüli egyöntetű eljárásra vonatkozólag a beregi egyházmegye lelkészi értekezletén ajánlatba hoztak. Azonban tennivalóink sorát nyissuk is meg már valahára, és ne csak keseregjünk, panaszkodjunk, javasoljunk, hanem tegyünk is!

A statisztikai adatok szomorú képet tárnak elénk. Szöts Farkas kimutatása szerint 30 esztendő alatt a protestánsok hazánkban 22·93 százalékról 19·50 százalékra fogytak le. Ne azt keressük, hogy mik, vagy kik ennek az okai? hanem keressünk módot a tagadhatlanul súlyos bajok orvoslására! . . .

A lelkipásztorkodástan egyik legelhanyagoltabb s vidékenként különböző munkatere a házasságra lépők körüli eljárás, pedig az egyházpolitikai törvények életbe léptetése óta a egyes házasságok fogyasztották leg-

* Lásd erre vonatkozólag a n.-váradai állami főreáliskolának ez évi értesítőjéből egy V. jegyű irójának kitéző értekezését.

inkább hivesek számát. Ébredjünk azért tudatára annak, hogy nemcsak a vegyes, hanem minden házasságra lépők körül fontos teendők várnak reánk!

Az a kevés bibliaismeret, mit a népiskola 4, esetleg 6 osztályában sajátít el az a gyermek, hamar feledésbe borul; az Úrvacsorához előkészítés alkalmával sok helyen — tisztelet a kivételeknek! — csak robot munkát végeznek és így nem esoda, hogy mikor az ifjú párok házasságra akarnak lépni, közülök több mint 40% nem tudja, hogy ők miért protestánsok? miért reformátusok? S ha ez baj és eredményeiben káros az olyan helyeken is, hol csaknem kizárólag felekezetünk tagjai laknak, mennyivel veszedelmesebb ott, hol a római egyház dominál! . . .

A ref. papot sok helyen még ma is „atya“ névvel tiszteli meg a nép bizalma. Legyen ő csakugyan lelki atyja hiveseknek, a kihez mindenkor bizalommal fordulhassanak, de legyen a mellett örálló is, ki a gondjaira bízott bármilyen nagy lelki család minden tagja felett atyai hűséggel örököl! Korunkban olyan sok a visszás, egyenetlen, boldogtalan házasság. Miért? Mert az érdekek esatájában szinte divattá vált már hazugsággal fűzni össze két ifju életet s így nem esoda, ha nem csak a válóperek, hanem ujabban a vadházasságban élők száma is ijesztően megsaporodott. Ime, itt is egy szép munka-mező!

Hozzuk be azért kötelező gyakorlatba a némely helyen még ma is meglevő *kézadás*-t. Kivánjuk meg, hogy a házasságra lépni akarók személyesen jelentkezzenek előttünk a midőn pár kérdő szó feltétele után meggyőződést szerezhet mindenikünk: vajjon nem érdek, esetleg kényszer-házasság lesz-e az, a mit kötni akarnak az illetők? És ha tapasztaljuk, hogy a jegyesek nem szeretik egymást: lépünk fel határozottan és a szülőkkel, gyámokkal értesítjük meg, mennyire tévesen gondolkoznak, ha gyermekeiket nem a szeretet szálaiból font kapocsal akarják összekötni. Ne higgye pedig senki, hogy az ilyen eljárás célra nem vezet. Én megpróbáltam már egy párszor és mondhatom, nem volt okom megbánni!

Azután különösen a vegyes népességű helyeken s főképp a vegyes házasságra lépni akaróknál nem szabad mellőzni a *cenzurát*!

Nevezetesen, vagy mindjárt az első jelentkezésnél, vagy esetleg a házasságkötés előtt egy nappal, vizsgáljuk meg a jegyes párokat, vagy azoknak felekezetünkhöz tartozó tagjait hitbéli ismereteikből s ha fogyatékosnak találjuk vallásos ismereteiket: röviden, de teljes egészében, magyarázzuk meg nekik vallásunk főbb igazságait, erősítsük lelkükben a protestáns öntudatot, hiszen a *hit hallásból vagy*on! Kiváltképpen a vegyes párokkal szemben legyünk éberek hiszen tapasztalhatjuk, hogy a lélekhalászat mennyire folyik körülöttünk! Ne rábeszélni, hanem az igazságról meggyőzni igyekezzünk hiveseinket!

Beismerem én, hogy az ilyen eljárás újabb terheket ró az a nélkül is sokfelől igénybe vett népes egyházak lelkészeire, de hát ki nem tapasztalta már:

. . . „Hogy ha a pásztorok alusznak

A farkasok juhok lopdosnak!“ . . . (Dobos J.)

Azután azt sem szabad felednünk, hogy az egyházpoltikai törvények érvényessége új viszonyokat hozott létre. Ha nem sokat gondolunk hivesekkel, ha nem ragadunk meg minden alkalmat, hogy a közönyös lelkek kietlen talaját vallásosság harmatával behintjük: azt hiszi népünk, hogy a házasság-kötésnél felesleges

cafrang ma már az Ur színe előtti esküvővel. S mivel fizetni is kell az esketésért, a hol az egyház meg nem váltotta, vagy a lelkész maga megrövidítésével el nem engedte, természetesen találja, ha elmellőzi azt. Bizony, a kivétel módozataiban nagyobb körültekintéssel járhattak volna el honatyáink s gondoskodniok lehetett volna arról, hogy a hazafiság és törvénytiszteletben mindig előljárt protestáns papság a kellemetlenség mellett, ilyen érzékeny károsodást ne szenvedjen! Azonban, ha már így áll a dolog, nem szabad megengednünk — ha ingyen kell is szolgálatot teljesítenünk — hogy csak egyetlen egy pár is elmellőzze az egyházi áldást!

Végezetre az esketés körüli eljárásnál is szeretnék nagyobb egyöntetűséget! Egyik helyen az esketési beszéd előtt mondanak imádságot, másik helyt utána; itt megáldással végézik a functiot, amott elmellőzik azt. Pedig nem jól van ez így!

A jövő hónapban összejön újra értekezletre egyházkerületünk papsága Hódmező-Vásárhelyre. Hát vegyék fel a tárgysorozatba a házasságkötés körüli eljárást is! Aztán meg ma már esketési beszédjeinkben figyelemmel kell lennünk a megváltozott viszonyokra is. Bele kell szőnünk azokba az Isten s vallás iránti ragaszkodásra buzdítás mellett a szentesített törvények iránti tiszteletet is. Hol lel pedig erre példákat a fiatalabb nemzedék? A kimagasló Áronok bölcs vezetése mellett, emeljék fel azért erős szavukat a Sámuelek, mutassanak példát nekünk a Jánosok! Legyen ez a lap letéteményese mindama magasztos eszméknek, gondolatoknak, a melyeket várok, hogy a hivatottak — e tekintetben is — kifejtsenek Sionunk erősítésére s a tanulni szerető Timotheusok okulására!

H.-Bagos, 1900. aug. hó.

Berky Sándor.

Kérdésre — felelet.

Nagytitiszteletű Szerkesztő úr!

Lapunk 29-ik számában Horkay Barna lelkész úr azt kérdezte a nt. szerkesztőségtől: egy 1898-ban, a tiszáninneri egyh. kerület elnöksége által aláírt lelkészi minősítés, melynek alapján ő felső-szabolesi egyházmegyébe lelkészül választott, bir-e érvényével az 1900-ik évben hasonló osztályú egyházra való pályázatnál ugyanabban az egyházmegyében? Kérdésére feleletül nyerte: „el sem tudjuk képzelni, hogy egy 1898-ban bármely osztályú egyházra való képesítés, miképpen ne birna két évvel későbbben hasonló egyházra való pályázásnál érvényével — a milyenre az első képesítés kiállított. Itt csak tévedésről lehet szó“ stb.

Első tekintetre különösnek látszik, hogy egy kérdésre az is feleljen, kihez a kérdés nem intéztetett, s még is kérem kell a nt. szerkesztő urat, hogy arra én is felelhessek; jogom, sőt kötelességem azt tenni, mert e kérdés tételére én küldöttségi tagtársaimmal adott okot, kik Horkay B. lelkész úr pályázati kérvényét félretettük, kérem kell tehát a nt. szerkesztőséget, engedje meg, hogy előadjam, mi okból kellett ezt tennünk, s hogy kimutassam, hogy abban a felső-szabolesi egyházmegyében sincs más törvény csak az, mit zsinatunk egyetemes egyházunkra kötelezőleg hozott, tennem kell ezt, annyival inkább, mert a nt. szerkesztőségtől adott felelet csakugyan tévedésbe hozhatja nemcsak a kérdést tevő lelkész urat, de vele együtt más lelkészi állásra pályázókat is, így esetleg vigyázatlanul járnak el majd kérvényök felszerelésénél, s e miatt épen úgy

mellőztetnek a pályázatoknál más egyházmegyei küldöttség által, a mint mellőztetett általunk Horkai lelkész úr!*

Lehető rövid leszek.

Egyházmegyénkben megüresedett a balsai egyház lelkészi állása. Igen derék, jó kis egyház, hála Istennek buzgó, értelműs, vagyonos nép; így ez állásra volt pályázó elég, sőt mint a lapokból értesültem, a vásztást is megejtették, elválasztván oda Vas János segédlelkész urat, fiatal lelkészi nemzedékünk egyik nagyon érdemes, nagyon jeles tagját. A mit azért említek, mert ebből azt látom, hogy pályázati kérvénye mellőzésével Horkay lelkész úr nem vesztett semmit. Tehát volt pályázó 6 vagy 7. Ezek között Horkay lelkész úr, a ki pályázati kérvényéhez csatolt egy lelkészi minősítési bizonyítványt, a mely 1898. dec. 12-én kelt s a tiszáninnyi egyházkerület elnöksége által volt kiállítva, amelynek alapján ő, mint zempléni segédlelkész a tiszáninnyi egyházkerületből 1899-ben a felső-szabolcsi székelyi egyházba rendeslelkészül megválasztott; tehát 1899-ben megszűnt a tiszáninnyi egyházkerület tagja lenni s lett a felső-szabolcsi egyházmegye, így a tiszántúli egyházkerület rendes lelkésze, s mint ilyen pályázott 1900-ban a tiszántúli egyházkerülethez tartozó balsai egyházba.

A törvény 206. §. alapján megalakulván a pályázatok elbírálására összehívott küldöttség, melynek én is mint egyházmegyem egyik tanácsbírája tagja voltam, egyhangúlag félretette (202. §.) Horkay úr kérvényét nem azért, mintha ő képesítéssel nem bírna a balsai lelkészi allomásra, hiszen, jól tudtuk azt, (190. §.) hogy az egyszer megnyert minősítési fokozatot a lelkész, csak lelkészi jellege elvesztésével veszíti el, hanem azért, mert neki, mint felső-szabolcsi, tehát a tiszántúli egyházkerület papjának (188. §.) saját esperesi javaslata alapján saját egyházkerülete elnöksége által kiállított minősítési bizonylattal lehetett csak pályázni: félretette kérvényét azért, mert a 189. §. rendelkezése szerint az 1898. dec. 12-én kiállított minősítési okiratot 1900. június vagy júliusban, érvényesnek nem tarthatta.

Midőn egyházmegyénk és a választó balsai egyház küldöttsége e határozatát hozta, — ellentétben a nt. Szerkesztőség feleletével — nézetem az, hogy a törvény rendeletének tett eleget, a törvényt sértette volna meg, ha Horkay úrnak az 1898-iki okirattal felszerelt pályázati kérvényét figyelembe veszi.

Egészen más kérdés — ez lehet elméleti vita tárgya — szükséges-e, helyes-e a törvény ezen intézkedése; de míg ez intézkedés fennáll, míg a 198. §. változtatva, vagy megszüntetve nincs, nézetem szerint a pályázatok elbírálásánál a törvény rendelkezése szerint kell eljárni, s mi ezt tettük!

S a nt. szerkesztőség adott feleletével ellentétben ha lelkészi pályázatok elbírálására hivatnánk fel, mind addig, míg a törvény 189. §. fennáll mást tennünk nem lehet — nem szabad.

Teljes tisztelettel,

Ujfalussy Béla,

a felső-szabolcsi egyházmegye
tanácsbírája.

* A mélyen tisztelt Közlő úrnak felszólalása szerintünk is teljesen jogosult. Lapunk részéről annyiban forgott fenn tévedés, hogy a szerkesztőségen kívül álló egyik érdemes munkatársunk magán véleménye a szerkesztőség címe alatt közöltetett.

Szerkesztő.

A D A T O K

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

79. A dolhai ev. ref. egyház.

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetének összeállítását illetőleg némi kis szolgálatot vélek teljesíthetni az által, ha néhány sorban a magyarországi protestantizmus végső bástyája, a dolhai ev. ref. egyházzól, kutatásaim után egyet-mást becses lapjuk hasábjai számára leírok.

Mielőtt azonban magáról az egyházzól írnék, azt hiszem, nem lesz érdektelen senki előtt is, ha magáról a kis községről felemlítem, hogy Dolháról legelőször említés van teve Erzsébet királynénknak 1366. okt. 28-án Budán kelt levelében, (lásd orsz. levéltárban) de akkor még nem Dolha, hanem Hosszumező volt a neve. „Dolha“ „Hosszumezőnek“ ruthén fordítása. Dolhának Zsigmond király írja legelőször 1404-ben Kassán kelt levelében (Lásd orsz. levéltár.)

Az 1418-ik esztendőben épült legelőször Dolhán egy kis fa kápolna, de a mely hol állott, bizonyosan nem tudhatni. A dolhai Petrovai család építménye volt. Később, de szintén a reformáció előtti időben 1461-ben Dolhai Ambruzs építtette azon kis templomot, a mely ma protestáns templom, s a melyben 1465-ben Briccius nevű volt az udvari lelkész. E kis templom a dolhai vár közepén állott s szép tornyocskája is volt. A vár, az 1471-iki országgyűlési végzés folytán leromboltatott, de a felszentelt kis családi kápolna meghagyatott. Tornyá, az 1848-iki szabadságharc ideje alatt pusztult el, a melynek romjait részben az 1855-ben ujonnan alakult missiói egyház presbyteriuma hordatta szét.

E kis templom tehát több, mint 500 éves s a mint a fentebbi adatok és magának a templomnak stýlja is mutatja, nem protestáns istenisztelet tartására épült.

A rendelkezésemre álló levéltárban kutatásom eredménye azt igazolja, hogy protestáns istenisztelet az időtől kezdve tartatik benne, a midőn a dolhai birtok s vele a templom is, a mélt. Gróf Teleky család tulajdona lett, a mely család mindig tartott Dolhán ref. udvari lelkészt. Azonban, hogy 1748-tól 1768-ig kik voltak az udvari praediká orok, kikutatnom eddig nem sikerült, de hogy voltak, világos Kézdi Vásárhelyi György dolhai praedikátornak anyakönyvünkben tett azon följegyzéséből, hogy a legelső kánonszerű egyházlátogatás Dolhán 1748-ban volt és világos a méltóságos grófi család dolhai uradalmáról való számadások között szereplő konventionális levelekből is, a hol az udvari lelkész fizetése mindég első helyen áll s azon időben következőleg volt megállapítva:

Praedikátor fizetése 34 R. frt., 14 véka buza, 26 véka rozs, 100 font só, 1 sertés, 9 köböl bor, 6 szekér széna, 1 napi tengeri szántó föld, 20 szekér fa és lakás kerttel. E fizetés 1813-ban már jobbított, mert a készpénzfizetés 100 frt lett és a naturále 24 font turóval és 12 font faggyuval szaporított.

Udvari lelkészek voltak: 1768—1774-ig Győri Pál, 1774—78-ig Mezei Ferenz, 1778—80-ig Kiss János, 1780—82-ig Korna Lehota, 1782—86-ig Csepei, 1786-tól Ajtai Balog, 1793—96-ig Ujlaki Gedeon, 1796—99-ig Füleßy Sámuel, 1799—1801-ig Kiss József, 1801—804-ig Almási Sándor, 1804—1815-ig Kun Mihály, 1815—21-ig Kis János, 1821-ben Buzsik, 1822-ben Varga Tamás, 1823-ban nem volt pap, 1824—25-ben

Barsi János, 1826—36-ig Kézdi Vásárhelyi György, ki hirtelen halállal halt meg Dolhán neje után két hónapra; felettök a gyász istenisztelet a férj halála után két héttel Huszton tartatott meg. 1836 40-ig Bencsik József, 1840-ben nem volt ref. pap, melyet az akkori grófi praefektus így örökölt meg az ő naplójában: „Ez esztendőben a ref. papság vákált, ez okból Régius helyettesnek a görög kath. esperes, Medveczky Mihály ur kéretett meg s fáradsága jutalmául fizetések lajstromába rubrikán kívül tekintetes Praefektus ur által 50 frt kiadatni rendeltetett. 1841—44-ig Nagy Menyhért volt az udvari prédikátor, ki két évi dolhai papsága után Bökénybe rendeltetvén, ekkép vesz érzékeny bucsut Dolhától: „Áldás, idy tinéktek nagylelkű gróf Telekiek! Tinéktek, nagytekintetű férfiak, tek. N. N. Muzsalyi Horváth József praefektiss, tekintetes Dancs András és nemes, nemzetes Tóth István számtartó urak; indulófélben kívánja: Nagy Menyhért. 1844-ben ismét nem volt pap. 1845—48-ig Kovács Károly ő volt az utolsó udvari lelkész. 1845-től 1885-ig nem volt Dolhán ref. pap, hanem mint filia, Huszthoz tartozott.

Megjegyzendő, hogy fent elősorolt udvari lelkészek, a kik különben a Dolhán élő összes ref. lakosság lelkészei is voltak, egyszersmind az uradalom felügyelői Régiusaiaként is szerepeltek, a mit bizonyít az, hogy minden számadáshoz csatolt okmányt ők irtak alá, illetve ellenjegyezték ezzel a jelzővel: udvari praedikátor és Régius.

1884-ben Nagy Frigyes huszti lelkész de különösen az akkori grófi tisztartó, Boleman Mór kezdeményezésére, felsőbb helyen tett információjuk és sürgetésükre a mélt. Konvent nov. 24-én Budapesten tartott ülésében kimondotta, hogy Dolhán egy missiói lelkész-tanítói állomás szerveztessék és erre az országos domesztikai pénztárból 300 frt évi állandó segílyt szavazott meg.

Ugyancsak Nagy Frigyes huszti felügyelő lelkész, felsőbb hatósági megbízás folytán 1885. május 25-én egyházi közgyűlést tartott Dolhán; szervezte a presbyteriumot, megállapította a lelkész-tanító díjleveleit. Ugyanekkor gondnokul Boleman Mór tisztartó választott meg, ki hogy mennyire szíven viselte az egyház életrekelését, megbizonyította ez alkalommal is azzal hogy iskolai czélokra 100 frtot ajánlott fel.

Az ekképen szervezett kisdud egyház lelkész-tanítója Csik Albert 1885. szeptember 27-én iktattatott be hivatalába, mely beiktatás alkalmával tartott egyháztanácsülésen mélt. gróf Teleky Gyula ur, a lelkész fizetésének jobbitására 100 frtot, lakást kerttel, elegendő mennyiségű tüzfát, iskolai czélra pedig évi 25 frtot ajánlott fel és ezt mai napig is adja.

Az így rendbe jött kicsiny egyházhaz bekövetkezett az a szükség, hogy az istenisztelet kezdésének idejét vásár- és hétköznapokon mikép jelezzék, mivel harang nem volt. Zsigmond Károly a vasárnap dél-előtti 10 óra jelzést a vasgyári munkások között magára vállalta, de az egyháztanács elhatározta, hogy harang beszerzésre pénzt gyűjt s e célból nyomtatott gyűjtő-iveket bocsátott ki.

1887. május 1-én tartott egyháztanácsülésen lelkész jelenti, hogy a kibocsátott gyűjtőivek utján 361 frt jött be harangöntésre, azonkívül az 1886. jan. 26-án Huszton szinte a harang-alapra rendezett hangverseny tiszta jövedelme 150 frt. E hangverseny sikerében jó része van a dolhai görög kath. lelkésznek is. Ekképen egybejött 511 frtból Serafin Antal galíciai harangöntő-

vel öntetett az egyház egy 213 kg-ot nyomó harangot 297 frt 20 kr-ért, melyen csupán e felirat van: „Készítette a dolhai ev. ref. egyház 1887. évben“.

A harangöntetésből fenmaradt pénzt az egyháztanács egy építendő torony alapjaként helyezte el a huszti pénztárban. Azonban a kis templomot az idő nagyon megviselte, ugyannyira, hogy az egyháztanács elhatározta, mikép a megmaradt pénzen a templomot rendbe hozza és a templomban lévő szinte rossz karban álló egyszerű löcsák helyett jó padokat csináltat. Ezen határozatát végre is hajtotta, a templom renováltatott, — a jó ég tudja, hogy fennállása óta hányadszor — s ma a templomban kényelmes ülőpadok is vannak.

Nem hagyhatom említés nélkül azon körülményt, hogy e kis egyház urasztali készletei és keresztelő-edénye olyan értéket képviselnek és oly szép kivitelűek, hogy akármelyik nagy alföldi egyháznak is dicséretére válnának. A kelyhek között érdekes régiség egy kókuszdióból készült pohár erős foglalattal s szép, de már kopott ötvös-munkával. Rajta a következő irás látható: „Jézus Bárány Vére, Lelkem Kincse S Bére, Más Érdem Áll Félre“. A talpán egy T. E. R. monogram van s alá vésvé 1763.

Csik Albert 1896-ban Viskre választott lelkészül, helyét Bihari Lajos foglalta el, a ki is tovább fejlesztendő e kis egyház dolgait, a szomorú állapotban lévő lelkészlak újra építhetése végett az országos közalaphoz folyamodott 1800 frt építési segílyért akkor, a midőn mélt. gróf Teleky Gyula ur oda nyilatkozott, hogy mint a Teleky család dolhai uradalmának gondnoka, ki fogja eszközölni azt, hogy a család tulajdonát tevő, de régi időtől fogva a ref. egyház által használt imaház, paplak és telekre az egyház haszonélvezési joga bekebelezhető lesz.

1898. áprilisben Bihari Lajos Salánkra választott meg, míg a dolhai egyház alant irottat hívta meg lelkészül.

Nekem rosszul esett az, hogy a magyarországi protestántizmus e végső bástyája, a dolhai ref. templom, torony nélkül áll. Egyháзам lelkes gondnokával, Forberger Pállal elhatároztuk, hogy a ref. torony-alap javára egy hangversenyt rendezünk — a mi e vidéken, idegen ajku népek között, elég merészség. De hála a Gondviselésnek a hangverseny szépen sikerült, 320 kor. tiszta jövedelmünk lett.

Ugyancsak a hangverseny sikerülte után kapjuk a jó hirt, hogy a mélt. Konvent az 1800 frtot megszavazta, illetve kiutalta; méltóságos gróf Teleky Gyula ur a családnál kieszközölte, hogy az egyház haszonélvezete chinai módra 99 esztendőre évi 1 korona haszonbérért a fenti ingatlanra betábláztatható; ugyan-csak a mélt. Gróf ur megígérte, hogy a toronyépítéshez hozzájárul. Így aztán Isten segedelmével és a buzgó jó emberek áldozatkészségéből a jövő 1901-ik esztendőben a protestántizmus magyarországi végső bástyájának tornya és a torony mellett uri, kényelmes lelkészi lakja lesz.

Dolha, 1900. július 12.

Koncz Sándor,
ref. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Futó Mihálynak**, a hódmező-vásárhelyi ev. ref. főgymnasium nagyérdemű igazgatójának, a régi tiszteletre méltó tanári gárda egyik legkiválóbb vezéralakjának tiszteletére 40 éves tanári működésének évfordulóján

volt tanítványai nagyszabású ünnepélyt szándékoznak rendezni. Az ünnepély folyó évi október hó 14. napjára van tervezve, a mikor a hálás tanítványok az ünnepelt nevére alapítványt tesznek s más értékes emléktárgy átnyújtásával is kifejezik szeretett tanáruk iránt való tiszteletüket. Az ünnepélyen bizonyára részt vesz nemcsak a hódmező-vásárhelyi tanári kar és egyháztanács hanem — legalább lelkileg — az egész magyar református tanárvilág, sőt maga az egész református egyház.

— **Választások a mármaros—ugocsai egyházmegyében.** A mármaros—ugocsai egyházmegye *esperese* általános szavazattöbbséggel *Biró Lajos* nagyszöllősi lelkész s egyházmegyei tanácsbíró választott meg. Kész örömmel üdvözljük az esperes urat, ismert erélyéhez, munkaképességéhez a legjobb reményeket kötjük. Ugyanabban az egyházmegyében az üresedésben levő világi tanácsbírói állásra *Szegedi Gyula* szigeti ügyvéd s eddig is egyházmegyei ügyész választott. E választással szintén tevékeny, buzgó férfiut állított az egyházmegye ügyeinek vezetésére. Végül örömmel említjük fel azt az értesülésünket, hogy a *Biró Lajos* esperessé választása által megürült egyházi tanácsbírói állás elnyerésére *Szikszay Zoltán* szigeti lelkésznek van legtöbb kilátása.

— **Ujabb tízéves találkozó.** Folyó hó 10-ik napján tíz éves találkozóra gyűltek össze városunkba azok, a kik ezelőtt tíz évvel léptek be tanítóképző intézetünk IV-ik évfolyamára. A pálya végzetek száma 18 volt, kik közül 8-an jelentek meg a találkozón; *Bencsik Gyula* b.-ujfalui, *Kiss Lajos* p.-macsi. d. *Szabó József* derecskei, *Szücs Kálmán* p.-szügyi, *Tassi Miklós* debreceni, *Veres Gyula* debreceni, *H. Nagy Lajos* sámsoni, *Szöke János* debreceni tanítók. A derek ifjak itthon levő tanáraik körében kellemes visszaemlékezések közt tölték a napot s az anyaiskola iránt érzett hálás szeretetüknek a legmelegebb hangokkal adtak kifejezést.

— **Kérelem.** A mult 1899. év szeptember havában, mintegy 500 drb kérést volt szerencsém a Fő-tiszt. Tiszántúli ev. reform. egyházkerület keblébe tartozó egyházak lelkészi hivatalai s egyes hitbuzgó világi egyénéihez kibocsátani, küldeni, hogy építendő templomunkra némi segítyt, ha csak fillért is — ös protestáns áldozatkészséggel — adakozzanak, avagy gyűjtsenek! Az 500 drbból ez ideig csak is 72 drb érkezett vissza, a többi 428 drb még távol van. Szíves szeretettel kérem azért, mindazon lelkésztársaimat, kiknek hivatalához a kisdud *rákócy-i* ev. ref. egyház ezen gyűjtőive megérkezett, miszerint: vagy a gyűjtőivet, vagy kegyes adományait — melyre igen nagy szükségünk van! „mert felette igen szorongattatunk, annyira, hogy el sem szenvedhetjük! legkésőbb szeptember hó végéig egyházzam pénztári hivatalához, végleges elszámolás végett, visszaszármaztatni sziveskedjenek. Kiváló tisztelettel levén, *Rákócy*, 1900. aug. 6-án. *Szentmiklós* József ev. reform. lelkész.

— **Fehér Gyula** debreceni s.-lelkészt Budapestre vallástanárnak választották meg. Őszintén gratulálunk az előhaladáshoz.

— **Tóth András jónevű szobrászunk** a Szilágyi István szobrának mintázatát Nagy-Kállónak, mint a néhai tudós tanár szülővárosának ajándékozta. Az átvétel a napokban meg is történt.

— **Segédlelkész kerestetik** a kegyeleti évre Nagytiszt özv. *Lukács Dánielné* úrnőhöz Mezőtúron. Feladata: a másik lelkészi hivatallal felváltva, a lelkészi teendők végzése. Fizetése: teljes ellátás mellett (mosá-

son kívül) havi 25 frt, mihez felülfizetésekből átlag 10—15 frt mellékjövedelemre is számíthat havonként. Az állomás mielőbb elfoglalandó.

— **A tiszántúli egyházkerület könyvkiadványairól** csinosan kiállított *Értesítés* jelent meg. A füzetke 8 lapon sorolja el a különféle kiadványokat, melyek s áma immár 32-re megy, megfelelő ajánlással bevezetve. Végül a beszerzési feltételek olvashatók. Az *Értesítést* az egyházkerületbeli összes lelkészi és tanítói hivataloknak megküldetett.

— **Guttenberg ünnepély.** A debreceni nyomdászszakegyesület is meghozza áldozatát a könyvnyomtatás örökdemű feltalálójára iránt kegyeletes emlékünnepe rendezése által; diszesen kiállított meghívó tündeti fel a folyó hó 19 ik napján tartandó ünnepély részletes programját.

— **Irodalmi jelentés.** Megjelent a következő munka: *Flavius József* ó-kori héber történetírónak, a galileai zsidó hadak főparancsnokának, a zsidó háborúról és Jeruzsálemnek Titus Caesar által ostrommal történt bevételéről irt hét könyve. Latinból fordította és kiadta dr. *Istóczy Győző*. *Flavius József*nek ezen, a legujabb korban feltűnő módon elhanyagolt remekműve tizennyolc évszázad elforgása után se vesztett érdekességéből semmit se és még ma is aktuális jelentőségű. A harmincket nyomatott ivre terjedő egész munkának az ára hét korona. Megrendelhető minden könyvkereskedésben.

— **Fertőző betegségek ellen,** melyek leginkább az egészségtelen ivóvíz által terjesztetnek, biztos óvszer a tiszta egészséges ásványvíz. Felhívjuk tehát olvasóink szíves figyelmét a „*Kristály Szt.-Lukácsfürdői* hegyi forrás hirdetésére.“

TARTALOM - JEGYZEK: Vallás és tudomány. Csiki Lajos. — Magunkról—magunknak. Beregi. — T á r c a: Huszár Gál. D. Nagy Sándor. — Tanügy: Az iskola és az élet. Dr. Márk Ferenc. — Közéletünk. Teendőinkből. Berky Sándor. Kérdésre — felelet. Ujfalussy Béla. — Adatok: a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez. Kone Sándor. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társ: **Eröss Lajos.**

Pályásat rendes tanári tanszékre.

A *nagyenyedi* ev. ref. Bethlen-kollégium előjárósága főgymnasiumánál rendszeresített *vallástanári* rendes tanszéknek betöltésére pályázatot hirdet.

Pályázhatnak 33—1897. konventi jegyzőkönyvi szám alatt körülírt képesítettséggel rendelkező reform. lelkészek és lelkészjelöltek.

A tanszék javadalma 2800 korona törzsfizetés, egy 200 s négy 400 koronás ötödéves korpótlék; 600 korona szálláspénz, esetleg természetben lakás.

A megválasztandó, ha középiskolai rendes tanári szolgálati éveket tud kimutatni, ezek tíz év keretén belül korpótlék szempontjából az illető javára beszámíttatnak, míg a tisztán lelkészi szolgálatok nem.

A tanszék 1901. szeptember hó 1-én foglalandó el.

A megválasztandó tanár kötelessége a főgymnasiumban és tanító-képző intézetben a vallástant, szükség esetén, képesítettségenek megfelelően más tárgyakat is, legfőlegb heti 20 órán tanítani, az iskolai istentiszteleteket vezetni, a konfirmálandó és legatióba menő ifjakat előkészíteni.

A megválasztandó az 1894. évi XXVII. t.-cikk alapján létesített tanári nyugdíjintézet köteles tagja lesz.

A pályázók végzett tanulmányaikra, képesítettségre, esetleg vall. tanári szolgálatokra vonatkozó okmányait az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgató-tanácsához címzett kérésük kíséretében a nagyenyedi ev. ref. Bethlen-kollegium előjáróságához 1900. szeptember hó 15-ig nyújtják be.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgató-tanácsától Kolozsvárt, 1900. augusztus 7-én.

Dr. Bartók György,
elnök.

Parádi Kálmán,
tanügyi-előadó.

Pályásat.

Az államilag segélyezett *békési* ev. ref. gymnasiumban a VII-ik osztály a jövő 1900/1-ik tanévre megnyitván, pályázat hirdetik a következő tanszékekre:

1. Latin-görög nyelvi rendes tanszékre; továbbá
2. Latin-magyar nyelvi, és
3. Matematika-fizikai helyettes tanári állomásokra.

A latin-görög tanszék betöltése a vallás- és közoktatásügyi miniszterium jogkörébe tartozik. A rendes tanszék javadalma 2400 kor. törzsfizetés; 400 kor. lakáspénz; 200 kor. ötdéves korpótlék. A helyettes tanszék javadalma 1800 korona. A fizetések évnegyedes részletekben előre adtnak. A helyettes tanároknak nézve az első év próba-évül szolgál; későbbi alkalmaztatásuk s állandósításuk szolgálati ügyességökön kívül az oklevél megszerzésétől függ.

Pályázhatnak ev. ref. vallású tanárok és tanárjelöltek.

A pályázati kérvények, az életkort vallást, végzett tanulmányaikat eddigi szolgálataikat s védkötelezettségüket s egészségi állapotukat igazoló okmányokkal ellátva augusztus hó 24. napjáig, az igazgató-tanács elnökségéhez küldendők.

A véglegesen alkalmazott tanárok az országos nyudijintézetnek jogosult és kötelezett tagjai.

Az alkalmazott tanárok mindaddig, míg az intézet tanerőkkel teljesen ellátva nem lesz, heti 20—22 órán kötelesek tanítani.

Megjegyezzük, hogy az állammal kötött szerződés értelmében annak idején 2600, 2800, 3200 és 3600 koronás tanári törzsfizetések is fognak rendszeresíttetni.

Békés, 1900. auguszt. 8.

1—2.

Szegedi Károly,
az ig. tanács elnöke.

Pályásat

leánytanítói, illetve *orgonista-kántori* állásra a *nagyecsed*i ev. ref. egyházban.

Fizetés: 92 frt 50 kr. pénz, 16 és fél köböl buza; 3 öl fa; 4 és fél hold szántó föld (1200 □ ölével); 8 hold 812 □ öl szántó s 3 hold 975 □ öl (1300 □ ölével) közös legelő, ez utóbbiak adóját s ártéri költségeit a tanító fizeti; mintegy 500 kéve nád; tandíj minden tanítványtól egy véka csős teengeri és egy csirke; lakás melléképületekkel s kerttel.

Kötelesség: osztatlan leányiskola vezetése; szükség esetén istentisztelet végzésénél segédkezés. Viszonyok változtával — a mi egy év alatt várható — kántor-*orgonistai* teendők végzése a rendes tanítás helyett s esetleg az állami iskolában énektanítás: ez esetben a tandíj helyett a kántori jövedelmet (100 frt körül) fogja élvezni

Ez állás f. évi szept. 1-ig elfoglalandó. Csak okleveles ev. ref. vallásúak pályázhatnak. Pályázati kérvények felszerelve aug. 18-ig benyújtandók Berey József lelkészhez N.-Ecsed, u. p. Fábriánháza.

Pályázat.

A *bihar-udvari-i* ev. reform. egyház *segéd-tanítói* állására, mely egy év mulva valószínűleg rendes tanítósággá lesz változtatva, pályázatot hirdet.

Javadalom: 800 korona s egy szobából álló lakás az iskola épületében.

Kötelesség: II. s III. fosztály vezetése az egyházker. tanterv szerint.

Kellően felszerelt kérvények f. évi augusztus 19-ig alólírotthoz küldendők.

Bihar-Udvari, 1900. július 31.

2 2

Szabó Imre,
ev. reform. lelkész.

Nagytiszteletű s tekintetes egyházi előjáróság.

Elmulaszthatatlan kötelességemnek tartom a nagytiszteletű és tekintetes egyházi előjáróságokat értesíteni arról, hogy 8 éve fennálló

orgona építészeti műtermemet,

mely eddig Széchényi-utca 1805. szám alatt volt,
1899. év november hó 1-től

Darabos-utca 7. szám alá

teljesen e célra újonnan épített házamba helyeztem át, ahol azt a mai kor kívánalmainak megfelelően rendeztem be úgy, hogy bármilyen nagyságú és kivitelű orgonákat, állító termemben teljesen elkészíthetek s azokat átvizsgálás után megrendelési helyökre szállítom. Munkám jószágáról kezeskedik azon nagyrabecsült pártfogás, hogy évente *10—15 ev. reform. egyháznak* szolgáljak munkámmal s magam is, mint református vallású, egyházam érdekét tartom szem előtt s úgy az árakban, mint a kivitelben a teljes megbízhatóságra törekszem.

Továbbra is szíves pártfogásukba ajánlva magamat, maradtam teljes tisztelettel

Kerékgyártó István

orgona-építő.

A nagytiszteletű **lelkész** urak és **egyházi hivatalok, tanító** urak és **iskolák** szives figyelmét felhívom, hogy az idei tavaszi közgyűlés határozatával és a főtiszteletű egyházkerülettel megkötött szerződésém értelmében a **tiszántuli ev. ref. egyházkerület főbizományosává** lettem, minek folytán **az összes népiskolai kézi és vezérkönyvek, gimn. vallástani könyvek**, valamint az **egyházkerület száraz bélyegzőjével ellátott anyakönyvi ivenk és kivonatok** (csakis ezen lebélyegzett példányok használhatók) ezentul **kizárólag tőlem** rendelhetők meg.

Ezzel kapcsolatban **nagy tanszer-raktárt** rendeztem be, hogy az iskolák **saját kényelmükre** minden szükséges taneszközt **egy helyen** szerezhessenek be. — Addig is, míg augusztus közepén megjelenő **kimerítő nagy képes árjegyzékem** szét fog küldetni, tisztelettel kérem, hogy b. megrendeléseikkel hozzám fordulni méltóztassanak, röviden csak annyit jegyezvén meg, hogy az összes tan- és vezérkönyvekből **10% engedményt nyujtok**, a tanszereket pedig az árjegyzékemben feltüntetett **legolcsóbb árak** mellett szállítom, s a lelkész és gondnok ur aláírása ellenében **1—3 havi hitelt** nyitok.

Ezen kiadványok jövedelme **egyházi célokra** fordítván, vállalatom támogatása mindenki részéről kulturális célt mozdít elő, ezzel szemben a magam részéről ígérem, hogy pontos és kifogástalan kiszolgálás által igyekezni fogok az egyházkerület érdekeit tőlem telhetőleg szolgálni.

Debreczen, 1900. augusztus hó.

Kiváló tisztelettel

László Albert,

iskolai könyvkereskedése és tanszerraktára,
a tiszántuli ev. ref. egyházkerület főbizományosa.

A „NEUMANN M“ czég debreczeni áruházáról.

A tiszántuli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“ czég

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a czég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debreczenben járva, ne tekintsék meg azt a kitünő hírnevnek örvendő nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debreczenbe jöve ne mulasztják el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szoliditásnak, olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a *Neumann M.* céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy *Neumann M.* áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinoság tekintetében a Neumann cég árui versenyen felül állanak.

A tiszántuli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak azt üzlet vezetőjéhez, mert hiszen, mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmökbe ajánljuk ezt a régi kitünő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. Debreczen, főtér, a postával szemben.

Mérték utáni megrendelések legjobban eszközölhetnek.

Pontos ezimre figyelni tessék.

Szabott ár! Szabott ár! Szabott ár!